

DE AFFECTIONIBUS ANIMI
DISPUTATIO ETHICA,

QUAM

IN REGIO ARCHIGYMN. MATRIT.

PUBLICÈ HABEBIT

JOANNES IGNATIUS GUELL ET ENCINA,

Die 5 Julii Vespere ab hora 4.

ASTANTE PRAECEPTORE SUO

FRANCISCO MESSEGUER ET ARRUFAT

IN EODEM REG. ARCHIGYMN. ETHICES PROFESSORE.



MATRITI MDCCLXXIV.

Apud JOACHIM IBARRA, S. C. R. M. Typographum.

Superiorum permissu.

DE AFFECTIONIBUS MATRIS
DISPUTATIO ETHICA

IN REGIO ARCHIDUCUM MATRIAE

JOHANNES JOHANNES GONZALEZ DE S. JOSE

FRANCISCO MESSASCOGNAE A. A. A. A. A.

IN REGIO ARCHIDUCUM MATRIAE
JOHANNES JOHANNES GONZALEZ DE S. JOSE
FRANCISCO MESSASCOGNAE A. A. A. A. A.



MATRITI MDCCXXIV.

Apud JOHANNEM LEARA, S. C. R. M. Typographum.

Superiorum Permittit.



DE AFFECTIONIBUS ANIMI.
DISPUTATIO ETHICA.

I.



Uam modò suscipimus de affectionibus seù passionibus animi provinciam , quamvis Ethicorum adeò propriam , eandem tamen Physici quoque atque Rhetores in suam ditionem redegerunt. Quamquam verò id quidem ab omnibus non sine ratione & causâ factum esse videatur ; cum tamen rerum naturae scrutatoribus totam animalem oeconomiam investigare incumbat , à quâ hujusmodi commotiones animi vel proveniunt aliquatenus vel foveantur & roborantur ; si easdem illi sibi assumant , videntur id suo jure quodammodo vindicare. Atque , ut de Rhetoribus modò nihil curemus , qui non tam de propriis quàm de

aliorum passionibus sive concitandis sive leniendis, solliciti esse solent; nos profectò quod attinet, nullam Physicis super hac re intendimus litem, quin etiam habemus gratiam eorum industriae, quod studio & labore incredibili intimiores & abstrusiores corporis nostri recessus rimati, tutiorem nobis & expeditiorem fecerunt viam quâ in animi quoque arcana utcumque penetraremus: ab ipsisque proinde etiam atque etiam petimus hanc veniam, ut quae de affectionum hujusmodi naturâ, causis ac effectis, sive per leges mechanicas accuratè ab ipsis explicata sunt, sive anatomicis observationibus confirmata, ea à nobis quasi delibata in nostram disputationem opportunè transferri, benigne patiantur.

II.

Cùm igitur ex instituto nostro ethicos tantùm agere debeamus, praesens nostra oratio ità certis quibusdam limitibus aut quasi cancellis circumscribenda est, ut nihil de affectionibus animi disputemus, quod aliquatenus ad rem moralem non pertineat, quò melius Philosophia nostra illas ita temperare, coercere aut radicitus evellere nos doceat, ut quae malè tractata irritamenta vitiorum sunt, ordinata per

rectam rationem virtutum stimuli & incitamenta eadem esse possint.

III.

Atque vel hinc, ut id obiter dicamus, manifestum esse videtur, quàm sit utilis quàmque latissimè pateat ad communis vitae institutionem haec nostra de affectionibus tractatio: cum enim nulla sit vitae pars neque publicis neque privatis, neque forensibus neque domesticis in rebus, neque si nobiscum agamus quid, neque si cum altero contrahamus, in quâ animum nostrum miris variisque modis concitari & commoveri non experiamur; atque in lubrico veluti loco constitutum in vitia praecipitem ruere non sentiamus, nisi adhibito quodam quasi fraeno cohibeatur; contra verò erga virtutes ità tardum ac si nataret adverso flumine, ut eisdem concitationibus & commotionibus ceù aculeis quibusdam ad vera bona prosequenda videatur indigere; omnibus profectò debet esse in confesso, in nulla alia re utilius Ethicem nostram versari posse, quàm in ea, in cujus recto usu sita vitae est honestas omnis, & in abusu turpitudine,

IV.

Quoniam verò Moralis Philosophia ad vi-

tam nostram moresque formandos ea de affectio-
nibus animi tractare debet, quae nos doceant
inter easdem noxias ab utilibus discernere, alias
moderari & moderatis benè uti, aliis mederi,
alias fraenare, alias funditùs extirpare atque ra-
dicitùs evellere; primùm quidem de earum na-
turâ disserit accuratè, earumque causas, effe-
ctâ & notationes, adhibita ubi opus fuerit in
subsidium Physice, examinat; deinde cum ad
illarum partitiones ventum est, easdem in cer-
tas classes distribuit, ac designatis quibusdam
primigeniis, à quibus caeterae suum quodam-
modò trahant originem, quandam ipsarum ge-
nealogiam exhibet; & tandem, quod praeci-
puum est, & cujus unius gratiâ caetera omnia
disputata sunt, de earum utilitate, incommo-
dis, remediis, usu & abusu multa affert cùm
scitu jucundissima, tùm etiam utilissima, immò
penitus necessaria, ut in verae honestatis via
inoffenso pede progredi valeamus. Atque haec
eadem erit materia, hic idem ordo & via dispu-
tationis nostrae.

V.

Sed verò vix primum in eâ figimus pedem,
cùm statim occurrunt Stoici hac in re molestis-
simi homines, qui non solum conantur nos vel

primo aditu prohibere, sed etiam in decursu perpetuâ ferè contentione nobiscum dimicatu-
ros esse minantur. Et quidem, si quantum in
Ciceronis Tusculanis dicendi copia & orationis
ubertate Stoici possunt, tantum pondere ratio-
num, momentisque valerent; non minus nunc in
disputatione cederemus illorum argumentis,
quàm ibi Oratorum Principis cedimus eloquen-
tiae. Verùm & illud fatendum est, invidere nos
Stoicis, quod hominum facundissimus doctrinae
suae explanator contigerit; & de hoc jure meri-
to gloriamur, longè tamen nos illos praestantia
& soliditate doctrinae superare.

VI.

Quò magis itaque Stoici praecipuo syste-
mati suo inserviant, omnes hujusmodi motus
animi turpes esse, ab homineque sapiente pror-
sus eliminandos, nullo non odioso & maligno
nomine eos donare volunt; nihilque apud ipsos
sonant, nisi morbos, aegritudines, & si quid
lenius, perturbationes; quae omnia veram men-
tis insaniam, vel quod eodem reddit, insanita-
tem esse dicunt, propterea quod, inquit Cice-
ro, in perturbato animo, sicut in corpore, sa-
nitas esse non possit. At verò nos, qui cum sa-

nioribus Philosophis insanire malumus, quàm cum istis severissimis hominibus tales sapientes agere quales nullibi gentium nisi in eorum cerebro extitere, iis utimur verbis, quae & rem satis declarent, quam significare volumus, & ad praecipuum nos inter certamen neutri partium aditum occludant. Sunt verò hujusmodi, affectiones, passiones, commotiones, etiam concitationes: illis autem omnibus, licet rarius, ipse quoque Cicero in Tusculanis suis, ubi rem istam ex instituto pertractat, usus est.

VII.

Cùm igitur omnis quae à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debeat à definitione proficisci ut intelligatur quid sit id, de quo disputetur; hujusmodi affectiones seu commotiones animi exactè definire, primum erit nostrae disputationis caput. Id verò à nobis scire cupienti, plenè satisfactum iri confidimus, ubi explicaverimus veram ac genuinam earum notionem, assignaverimusque discrimen, quò separari debent à reliquis omnibus voluntatibus, vel ut loqui amant alii, volitionibus, quae saepè sine ullius corporis partis extraordinario motu in animo existunt.

VIII.

Si autem hoc quoque à nobis audire placuerit, de earumdem affectionum causis & effectis generatim disseremus: & in id fortassis incidente sermone, cum exponere necessum fuerit in quam corporis parte primùm excitentur, & ad quam hominis facultatem tanquam subjectum (ita enim loquuntur) spectent; pro eâ quidem stabimus sententia quae eas non è corde, sed à cerebro in reliqua corporis membra nervorum ope derivari tuetur; at non ità facile assentiemur iis, qui illas referunt ad appetitum sentientem, ejusque partes concupiscibilem & irascibilem, nisi palàm profiteantur, se his verbis, etsi gravissimis valdeque sonoris, nihil aliud significare velle, praeterquam ipsam humanam mentem, cujus unio cum corpore mirandâ adeo lege stabilita est, ut ad varios quosdam spirituum, quos vocant, animalium aliarumque corporearum partium motus, variè quoque commoveri ipsa, atque erga bona sensibilia affici videatur.

IX.

Sequitur ut de affectionum partitione, numero & ordine quasi genealogico instituat sermo. Notum est super hac re dissidium, quo

Stoa à Peripatu , ab utroque Schola nostra , & ab omnibus recens Philosophia sejuncta est: nec ideò gravabimur exponere , ab aliquo sciscitanti , quid hìc suis praeceperit Zeno , quid Aristoteles , quid S. Thomas Scholasticorum , ità enim appellantur , antesignanus , & quid tandem Cartesius. Si verò in tàm ancipiti quaestione proprium iudicium interponere jubeamur, nihil cunctabimur amplecti Philosophum Galium , non tam ob nominis celebritatem & plausum quò hoc ejus de passionibus animi systema ab omnibus , quibus cor sapit , exceptum est; sed ob id potissimum , quia illud quoque caeteris clarius , expeditius , verisimilius esse existimamus.

X.

Ergo sex sunt animi affectiones , quas simplices & primarias seù primitivas appellare placet : admiratio , amor , odium , cupiditas , gaudium , tristitia : ex quarum unaquaque innumerae aliae , quas secundarias seu derivativas dicimus , ortum ducunt. Jam verò , de quacumque primitiva interrogati , primùm de ejus naturâ , mechanismo , effectis , verba faciemus ; deinde , loqui etiam promittimus , si quis petat , de ejus fecunditate ; neque erit ingratum , prima-

riam quamque affectionem , amorem v. gr. quae nobilissima omnium est , cùm omnibus suis derivatis , sive ut matrem familias prole ac domesticis stipatam , sive ut stipitem multorum ramorum varietate coronatam , spectare : ac demum , quemadmodum , quacumque datâ affectione primitivâ , suam promittimus assignare derivatarum familiam ; ità etiam objecta qualibet derivatâ , eam ad suam radicem , primariam nempe , statim reducemus.

XI.

Jam cùm non omnes homines iisdem passionibus , etiam cum in similibus rebus versantur , corripì experiamur , ut quae res illum accendit irâ , eadem alterum ne modicè quidem tangat , quae istum ferè exanimat metu eadem alius fortior efficiatur & audacior ; cur id ita eveniat , causas assignare , omnino nostrum est. Cum verò , ut inter omnes convenit , potissima illarum sit diversa nostri corporis partium solidarum & fluidarum inter se se proportio , quae temperatio vel temperamentum dicitur ; non prorsus ab instituto nostro alienum judicamus , datâ occasione , aliquâ de horum temperamentorum numero & differentia in medium afferre : & quoniam illa nusquam pura & immixta in homini-

bus existere jam diu observatum est, de his etiam temperamentorum mixturis quot & quaeenam sint, consequens erit, modò id à nobis requiratur, exponere.

XII.

Sed verò quaenam sint affectiones animi in unaquaque corporis temperatione sive frequentiores sive propriiores, id si percontetur aliquis, responsum habebit in promptu: atque ne illud gratis confixisse videamur, passionesque animi inter temperamenta, quasi par impar ludentes, distribuuisse; quaecumque asseremus & ipsa cujusque temperamenti constitutione physicâ confirmabimus, & quot frequentissima per totam vitam hujus rei experimenta occurrunt, totidem pro illis vades ac sponsores dabimus.

XIII.

Ut autem varii homines pro temperamentorum diversitate, variis quoque affectionibus subjiciuntur; sic etiam in eodem, succedentibus sibi aetatibus, ipsa proinde temperamenta & eorum propriae affectiones sibi certo quodam ordine quasi succedere videntur. Sive ergo de universa aetatum serie, sive de quatuor praecipuarum singulis, quantum ad praesens attinet, optionem cuique facimus interrogandi.

XIV.

Verùm ulteriùs adhuc Morales Philosophi progressi sunt. Probè namque rati quantum nostra interesse possit, quibus cum hominibus & conversare & contrahere & congredi & mille modis agere & totam vitam vivere natura ipsa constitutum est, eosdem non tantum de facie, quod dicitur, nosse, sed corda etiam & animos, quoad fieri possit, intraspicere; in id suam omnem operam & studia contulerunt, ut externa quaedam signa seu characteres in hominibus diligenter observarent, quibus cognitis, de eorumdem affectionibus, propensionibus, ipsisque etiam moribus non ineptè judicari possit. Illa verò in duplici posuerunt differentia: nam vel physiognomonica sunt, quae nempe ex exteriori corporis habitu, colore, gestu, incessu desumuntur; vel moralia, quae in sermone & actionibus consistunt.

XV.

Quod si alicui videatur sapientibus viris indignum in rebus adeo levibus & minutis occupari, quasi idcirco aquilae muscas captanti comparari possint; illud tamen quaesumus cum

animo suo cogitet , quae res quia obviae nimis, leves & minutae , vulgi oculis prorsus inutiles apparere solent , in iisdem persaepe Philosophos gravissimis utilissimisque suis sive speculationibus sive experimentis aptissimam materiam invenire ;

Tantum de medio sumptis accedit honoris.

Certè Seneca sapientissimus idem juxta ac gravissimus Philosophus , ut eum saltem scripta probant , haec habet in Epist. 52. “Argumen-
 ”tum morum ex minimis quoque licet capere.
 ”Impudicum & incessus ostendit & manus mota,
 ”& unum interdum responsum , & relatus ad
 ”caput digitus & fluxus oculorum. Impro-
 ”bum risus , insanum vultus habitusque demon-
 ”strat”. Haec Seneca. Pythagoras verò longe eo
 & aetate & nomine major , si Gellio credimus:
 “Jam à principio adolescentes qui se se ad dis-
 ”cendum obtulerant ἐφύσιογνωμόναι. Id verbum
 ”significat , mores naturasque hominum conje-
 ”ctatione quadam de oris & vultus ingenio,
 ”deque totius corporis filo atque habitu scis-
 ”citari. Eum qui exploratus ab eo idoneusque
 ”fuerat , recipi statim jubebat , & tempus cer-
 ”tum tacere ; non omnes idem , sed aliud aliis
 ”tempus pro aestimato captu solertiae”.

XVI.

His ergo affectionum signis & caracteribus in hac nostra disputatione, aliorum vestigiis insistentes, suum etiam locum dare necesse est. Sed multi tamen esse nolumus in re nimis varia & longa, ne viris sapientissimis qui disputationem nostram praesentia sua cohonestabunt, stomachum faciamus. Quae itaque de hujusmodi signis prolixè disputant alii, ad pauca nos redigemus capita, de quibus loqui, si fuerimus interrogati, pollicemur. 1 : quod ea, quae dicuntur physiognomonica affectionum signa, non omnino careant sua probabilitate, atque idcirco à summis & doctrina & sanctitate Viris interdum adhiberi. 2 : quaenam sint praecipuarum affectionum & morum externa haec signa, quae in oculos quam maximè incurrunt. 3 : moralia quae dicuntur signa quod attinet, scilicet sermonem & actiones, quatenus animi affectionum & morum indices sint? Atque in sermone quidem (quod idem de scriptis dictum volumus) cum spectari debeant verba ipsa, stylus & argumentum sive materia; quonam pacto ab his omnibus, cum alterius sive sermonem audimus sive scripta legimus, in cognitio-

nem passionum & morum animi ejus, qui seu verba seu litteras facit, venire possimus?

XVII.

Sed jam ad primos adversarios redeamus, manumque conferamus cum Stoicis, quos suo pallio obvolutos, proculque hinc positos, dum haec disputavimus, conspeximus, ridentes nos (si tamen usquam isti homines ridere possunt, quod semel tantum Catonem fecisse legimus, idque inter haud exiguas festivae Ciceronis eloquentiae victorias recensetur) quod in animi perturbationibus aegritudinibusque explicandis, dividendis, cognoscendis, vel potius divinandis similiter fuerimus versati, ac si de summa rerum ageremus; cum satius tamen nobis fuisset & utilius pro illarum extirpatione laborasse. Verum enim verò ridere vel potius rixari desinent superciliosi Philosophi, si disputationi nostrae adesse dignati, pauloque mansuetiores effecti, persuaderi se sinant, quod assequi pro virili conabimur, non omnes hujusmodi commotiones animi quae cum extraordinario sanguinis spirituumque animalium motu conjunctae sunt, vitiosas esse, proculque amandandas ab homine qui verae virtutis cultor esse velit; im-

mò potius affectiones istas saluberrimis moralis disciplinae regulis ac praeceptionibus subjectas esse, ad quas si temperentur & regantur non modo dignas fore quae in virum sapientem cadant, sed valde etiam utiles, & plerumque necessarias cum ad vera bona prosequenda, tum ad fugienda vera mala, ut non minus scitè quàm verè à Platone *animi alae & quadrigae*, à Peripateticis verò *ardores animorum, cotesque virtutum* dictae sint.

XVIII.

Stoica pugna confecta; reliqua de quibus vel ipsi vel alii exigere à nobis possunt, perstringamus. Atque, inquit in primis illi, sit sanè non omnes animi commotiones esse inordinatas, posseque interdum aliquas ita fraenari & cohiberi ut nihil turpe nihil indecorum praeseferant: id, ne priorem pugnam instaurare videamur, supponimus aut damus potius modò quam fatemur: verùm illas ad summam utilitatem esse à natura datas, ut sit etiam concitatus & perturbatus animus pacato & tranquillo saepius praeoptandus; id verò est, quod sine maxima animorum nostrorum commotione, ne audire quidem possumus.

XIX.

Haec ubi Stoici dixerint, licet magis rerum nostrarum curiosi, quàm dociles videantur; eorum tamen dubitationi faciendum est satis: nam & aliorum animos eadem fortasse subire potest, & occasio nobis est, quae restant omnia de affectionibus disputanda, proponendi. Ea verò ad tria capita ex ordine revocare possumus: principio namque de turpium affectionum ab innocuis differentia; secundo verò loco, de pravum incommodis & remediis; & tandem de bonarum utilitate & commodis agemus. Haec verò omnia, quae longiorem desiderant orationem, ita proponemus, ut non tam mentis nostrae explicatio, quàm occasio aut incitamentum ea ex nobis requirendi, legentibus esse possint.

XX.

De primo itaque petenti, dabimus regulam, quâ quisque proprio, ut dicitur, marte, non solum in tanta affectionem differentia noxias ab utilibus discernere, sed etiam de quacumque quae vitiosa reperiatur, an altero tantum, an utroque, quod dicitur, pede claudicet, judicare possit; & majoris claritatis gratia eandem

regulam si opus fuerit, allatis etiam in medium exemplis, explicabimus.

XXI.

In secundo capite, haec sunt incommoda, quae à pravis & inordinatis affectionibus, generari, observamus, nocere nimirum & corpori & menti; corpori quidem, turbando oeconomiam animale, vastando sanitatem &c. menti verò, tenebras intellectui offundendo; iudicium corrumpendo; rationem de throno deiciendo & in servitutem redigendo; animi denique tranquillitatem interturbando, vel omnino intercipiendo. Horum autem malorum causae plures sunt, cum generales, tum etiam speciales. Neque desunt tamen his incommodis sua remedia; immo cum Ethica nullum aliud se posse facere majus operae pretium existimet, quam si hisce animorum malis, quae quasi pestes quaedam per universae vitae actiones & officia grassantur, opportunam efficacemque adhibeat medicinam; in id tandem omnia sua studia & vires contulisse videtur.

XXII.

Tertium denique quod attinet, ut pravaru

affectionum mala & incommoda produximus, sic etiam earum, quae per rectam rationem moderatae sunt, commoda & utilitates recensebimus. Primum ergo hujusmodi commotiones animi ita temperatae sanitati fovendae adminicula sunt: tum animum disponunt ad expetendum quae natura nos dicit esse utilia: deinde corpus ejusque membra ad eos componunt motus, qui rerum expetendarum prosecutioni inserviunt: postremo in praesentis vitae prosperitate vel miseria plurimum conferunt.

XXIII.

Atque haec habuimus quae de passionibus, seu affectionibus animi disputanda proponeremus. In quibus, si eventus pollicitationi nostrae non responderit, nec omni ex parte nostra Auditoribus eruditissimis approbata fuerit industria; quae tamen illorum est erga Adolescentes bonarum litterarum studiosos benignitas & humanitas, speramus fore ut sublevandam potius nostram imbecillitatem, quam temeritatem accusandam putent.